

Wiem, gdzie Polska jest na mapie. Walka o granice II Rzeczypospolitej

Zasób zawiera oś czasu, kolorową mapę II Rzeczypospolitej – tereny „sporne” pomiędzy Polską a Niemcami i Czechosłowacją, opis przybycia Ignacego Paderewskiego do Poznania i okoliczności wybuchu powstania wielkopolskiego oraz ćwiczenie interaktywne polegające na dopasowaniu osób do funkcji.

Zasób zawiera kolorową mapę II Rzeczypospolitej, krótkie opisy miast: Cieszyn, Wilno, Warszawa, Poznań, Lwów, Gdańsk, Olsztyn, Katowice i Opole oraz cztery ćwiczenia interaktywne i polecenie dla ucznia związane z kształtowaniem się granic po I wojnie światowej.

Zasób zawiera informację na temat kształtowania się granicy wschodniej Polski między 1918 a 1921 rokiem i ćwiczenie interaktywne: polecenie zamieszczenia na osi czasu wymienionych wydarzeń związanych z wojną o granice na wschodzie.

Zasób zawiera wstęp do tematyki plebiscytów, czarno-białą mapę z graficznym odwzorowaniem wyników plebiscytu dla poszczególnych jednostek terytorialnych Warmii i Powiśla w 1920 r., kolorową mapę przedstawiającą kształtowanie granic Polski na Górnym Śląsku w 1921 r. oraz dwa ćwiczenia interaktywne i cztery polecenia dla ucznia dotyczące plebiscytów.

Zasób zawiera podsumowanie wiadomości o kształtowaniu się granic państwa polskiego po I wojnie światowej 1918 - 1922 i ćwiczenie interaktywne.

Bibliografia:

- Źródło: *Ignacy Jan Paderewski - polityk i wirtuoz*, dostępny w internecie: <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/717989,Ignacy-Jan-Paderewski-polityk-i-wirtuoz> [dostęp 21.07.2021].

Wiem, gdzie Polska jest na mapie. Walka o granice II Rzeczypospolitej

Oś czasu – wiem, gdzie Polska jest na mapie. Walka o granice II Rzeczypospolitej

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

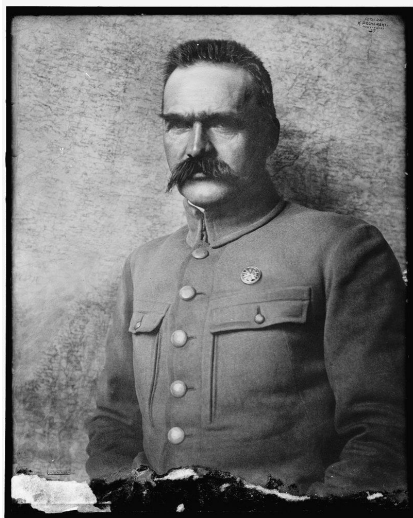
Wprowadzenie

Za symboliczną datę odzyskania niepodległości przez Polskę przyjmuje się **11 listopada 1918 roku**. Jednak kształtowanie się niepodległego państwa było dość długim procesem. Jednym z najważniejszych problemów okazało się określenie terytorium państwa.

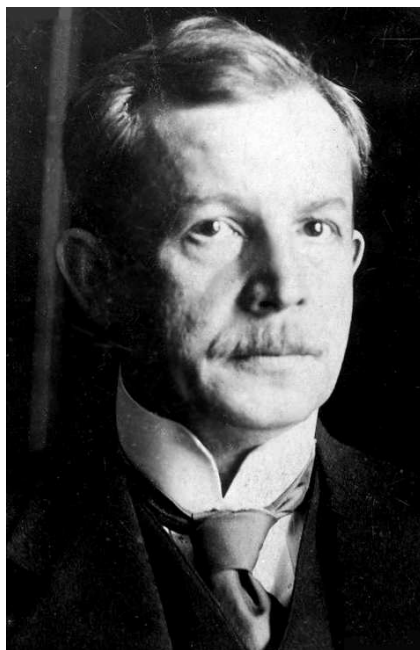
Zadanie na rozgrzewkę

Ćwiczenie 1

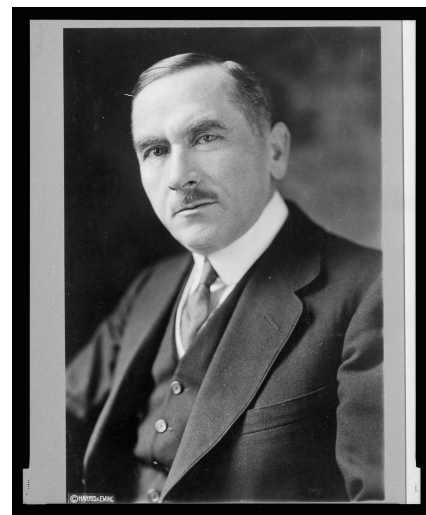
Wyobraź sobie, że jesteś doradcą władz odradzającej się Rzeczypospolitej. Na podstawie wiedzy, którą już masz, przydziel najbardziej kompetentną osobę do pełnienia każdej z trzech funkcji. Wybierz spośród polityków zaprezentowanych na fotografiach: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego i Wojciecha Korfanteo.

przedstawiciel Polski
w komisji plebiscytowej na
Górnym Śląsku. Potrzebne
doświadczenie
dyplomatyczne oraz
znajomość miejscowych
realiów

przedstawiciel Polski na
konferencji pokojowej
w Wersalu. Potrzebna
dobra znajomość języków
obcych i kontakty wśród
dyplomatów mocarstw
zwycięskich

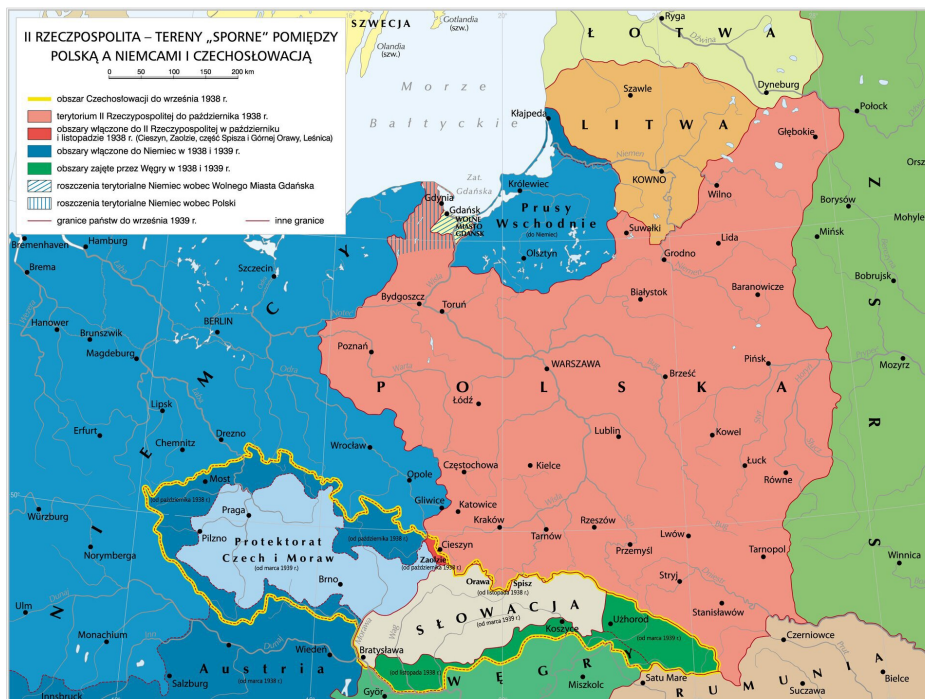
dowódca wojsk polskich
w ewentualnej wojnie
z Rosją o granicę
wschodnią. Potrzebne
doświadczenie wojskowe
i silna motywacja do walki

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ignacy Paderewski – bohater historii z wprowadzenia – razem z **Romanem Dmowskim**, jako premier rządu polskiego, brał udział w konferencji w Wersalu.

Jego największą zasługą było przekonanie prezydenta Stanów Zjednoczonych, Wilsona [czyt.: ilsona], że Polsce należy się niepodległość. Paderewski był wybitnym pianistą i kompozytorem. Swoją grą zachwycał amerykańską publiczność, w tym prezydenta, a koncerty wykorzystywał do promowania sprawy polskiej.

Polska wśród sąsiadów

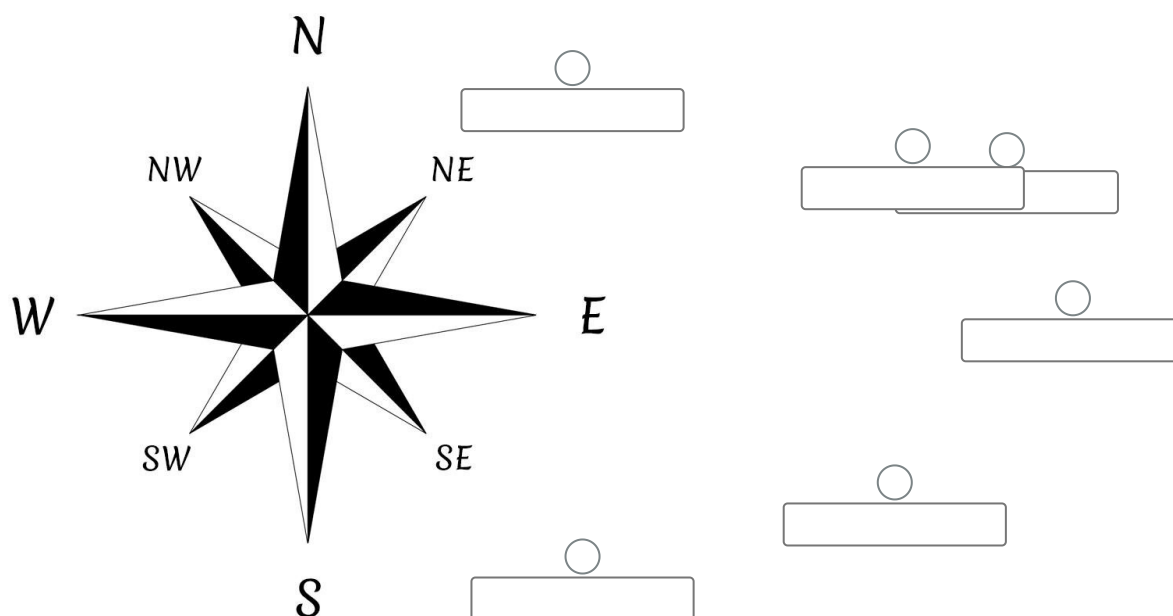

II Rzeczpospolita - tereny „sporne” pomiędzy Polską a Niemcami i Czechosłowacją

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Określ, za którą granicą leżały kraje sąsiadujące z Polską. Przeciągnij w odpowiednie miejsce róży wiatrów.

Rumunia

Czechosłowacja

Niemcy

Litwa

Łotwa

ZSRS

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polacy toczyli walki o przynależność wielu miast do swego państwa. Zapoznaj się z opisami niektórych z nich i wykonaj polecenia.

Cieszyn

W listopadzie 1918 roku lokalne władze polskie i czeskie porozumiały się co do podziału Śląska Cieszyńskiego, Spiszu i Orawy według narodowości mieszkańców. Władze Czechosłowacji nie zatwierdziły tej decyzji i w styczniu 1919 roku rozpoczęła się wojna. Ostatecznie o podziale spornych ziem zdecydowały mocarstwa zachodnie, przyjmując rozwiązania korzystne dla Czechów. Sam Cieszyn podzielono między oba państwa, wyznaczając granicę na rzece Olzie. W zachodniej, czeskiej, części Śląska Cieszyńskiego, na tzw. Zaolziu, pozostało wielu Polaków.

Wilno

Była to dawna stolica Litwy, lecz na początku XX wieku większość ludności miasta i okolicy stanowili Polacy. Od 1919 roku trwały tam walki zbrojne. Państwa zachodnie skłonne były przyznać Wilno Litwie, jednak Polacy nie chcieli uznać tej decyzji. Upozorowali więc bunt jednej z dywizji swojego wojska, dywizji Żeligowskiego która w 1920 roku zajęła Wileńszczyznę i utworzyła tam niezależne państwo – Litwę Środkową. W 1922 roku sejm Litwy Środkowej postanowił przyłączyć ją do Polski, a polski sejm to zatwierdził.

Warszawa

Stolicy Polski w połowie sierpnia 1920 roku zagrażało zdobycie przez nacierające wojska rosyjskie (bolszewickie). Istnienie państwa polskiego zawisło wtedy na włosku. Między 13 a 25 sierpnia armii polskiej udało się jednak odeprzeć atak i przejść do kontrofensywy. Stoczona wówczas bitwa warszawska bywa nazywana 'cudem nad Wisłą'. Do dziś trwają debaty, czy o zwycięstwie zdecydował geniusz Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, pomoc ze strony Francji czy było to zrządzenie Opatrzności.

Poznań

Zanim mocarstwa zachodnie zajęły się sprawą polskiej granicy zachodniej, w ostatnich dniach grudnia 1918 roku ludność Wielkopolski spontanicznie podjęła walkę z Niemcami. Powstanie wielkopolskie jako jedyne w historii polskie powstanie zbrojne zakończyło się zwycięstwem. Zachodni dyplomaci zatwierdzili przynależność terytorium objętego powstaniem (w tym Poznania) do Polski.

“ Ignacy Jan Paderewski - polityk i wirtuoz

25 grudnia 1918 roku na pokładzie brytyjskiego krążownika 'Concord' [czyt.: konkord] przybył do Gdańska Ignacy Jan Paderewski.

Następnego dnia dotarł do Poznania. Jego wizyta wywołała w mieście wielką patriotyczną manifestację, przyczyniając się do wybuchu powstania wielkopolskiego. Równie entuzjastycznie, na początku stycznia 1919 roku, przyjęto go w Warszawie, gdzie pod hotelem Bristol witany był przez wielotysięczny tłum. Przemawiając do zgromadzonych, Paderewski oświadczył: 'Nie przyszedłem po dostojęstwa, sławę, zaszczyty, lecz aby służyć, ale nie jakiemuś stronnictwu. Szanuję wszystkie stronnictwa, lecz nie będę należał do żadnego. Stronnictwo powinno być jedno: Polska, i temu jednemu służyć będę do śmierci'.

Źródło: *Ignacy Jan Paderewski - polityk i wirtuoz*, dostępny w internecie:

<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/717989,ignacy-Jan-Paderewski-polityk-i-wirtuoz> [dostęp 21.07.2021].

Lwów

Walki z Ukraińcami o Galicję Wschodnią wraz z Lwowem toczyły się na początku listopada 1918 roku. Po stronie polskiej wstawili się młodzi chłopcy zwani 'orlętami' (1/4 ochotników miała mniej niż 17 lat). Walki trwały do lipca 1919 r. Oficjalnie Galicja wschodnia została uznana przez mocarstwa zachodnie za część państwa polskiego w 1923 roku.

Gdańsk

Prezydent Stanów Zjednoczonych, Woodrow Wilson, w słynnym orędziu do Kongresu na początku 1918 roku wymienił dostęp Polski do morza jako jeden z warunków przyszłego pokoju w Europie. Ostateczną decyzję w tej sprawie mocarstwa zachodnie podjęły na konferencji w Paryżu. Polsce przyznano tylko 140-kilometrowy pas wybrzeża. Z Gdańska i okolic utworzono miasto-państwo o nazwie Wolne Miasto Gdańsk.

Olsztyn

Mieszkańcy Warmii (gdzie leży Olsztyn), Mazur i Powiśla często nie mieli ukształtowanej świadomości narodowej. Nie czuli się ani Niemcami, ani Polakami. Byli natomiast związani ze swoją małą ojczyzną. Zgodnie z decyzjami mocarstw mieli zagłosować, do którego z państw (Polski czy Niemiec) chcą należeć. Większość wybrała Niemcy.

Katowice i Opole

Katowice i Opole leżą na Śląsku. O przynależności tych ziem do Polski lub Niemiec miał zadecydować plebiscyt, czyli głosowanie mieszkańców. Zarówno polska jak i niemiecka ludność tego terenu przyjęła postanowienia traktatu z rozczarowaniem. W 1919 roku wybuchło pierwsze powstanie śląskie, jednak wobec przewagi oddziałów niemieckich szybko upadło. Rok później doszło do kolejnego powstania. W marcu 1921 roku przeprowadzono plebiscyt. Kiedy okazało się, że wyniki plebiscytu nie są zadowalające dla strony polskiej (w plebiscycie wzięły udział osoby urodzone na Górnym Śląsku, ale już tam nie mieszkające), wybuchło trzecie powstanie śląskie. W 1921 roku Rada Ligi Narodów podjęła decyzję o podziale Górnego Śląska. Polsce przypadło 29% obszaru plebiscytowego. Katowice znalazły się w Polsce (jako stolica województwa śląskiego), Opole zaś jako Oppeln w Niemczech.

Ćwiczenie 3

Zaznacz kraje, z którymi Polska nie toczyła sporu o miasta.

☐ Czechosłowacja

☐ Litwa

☐ Rumunia

☐ Ukraina

☐ Łotwa

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

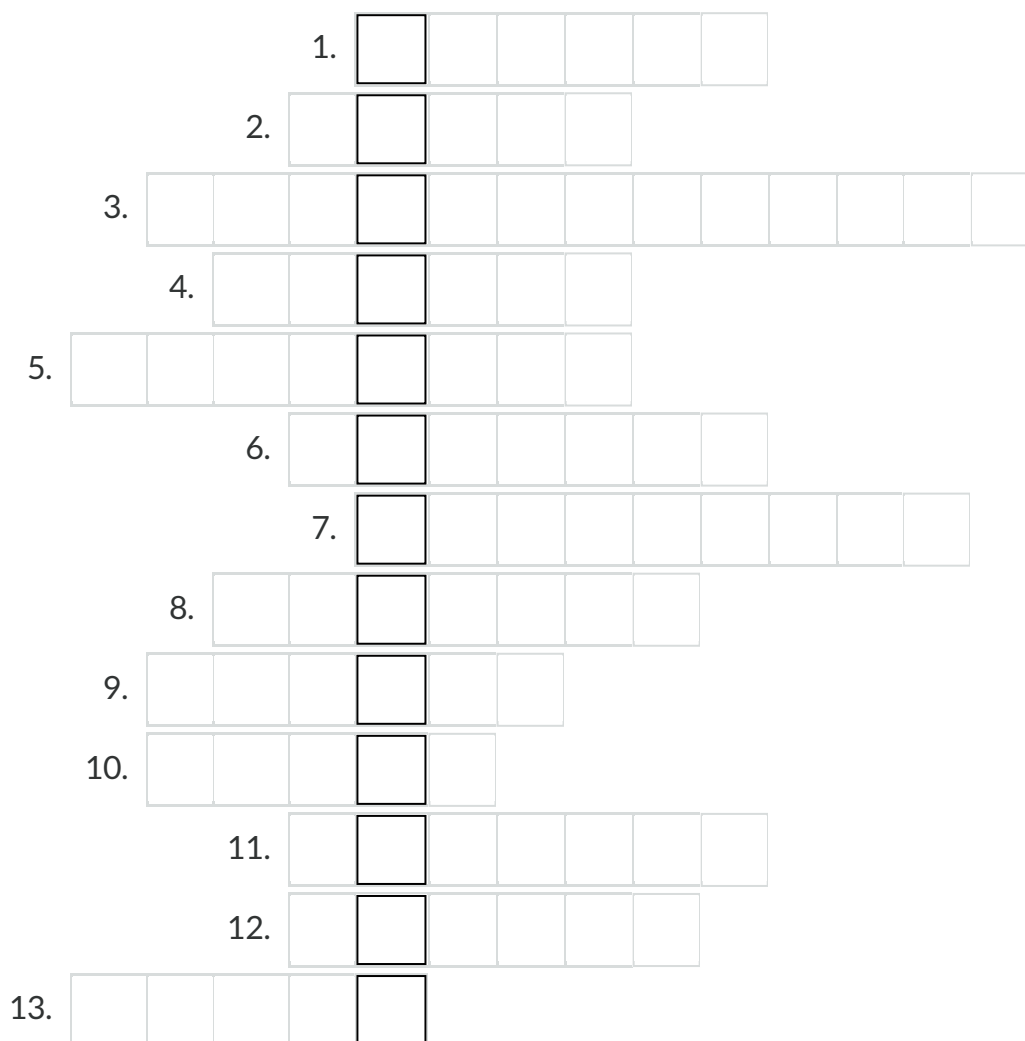
Zaznacz miasta, które ostatecznie weszły w skład państwa polskiego po I wojnie światowej, a które dziś należą do Polski.

Miasto	Weszło w skład II RP	Dziś należy do Polski
Cieszyn	☐	☐
Wilno	☐	☐
Poznań	☐	☐
Lwów	☐	☐
Gdańsk	☐	☐
Olsztyn	☐	☐
Katowice	☐	☐
Opole	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Rozwiąż krzyżówkę.

1. Kraina ze stolicą w Olsztynie.
2. Nad tą rzeką wydarzył się „cud” i wojska polskie odparły atak bolszewików.
3. Okolice historycznej stolicy Litwy.
4. Młodzi polscy uczestnicy walk o Lwów w 1918 roku.
5. Jaka Litwa zgłosiła chęć przyłączenia do Polski?
6. Obszar dolnego biegu Wisły objęty plebiscytem w roku 1920.
7. Głosowanie ludności w jakiejś sprawie, zwłaszcza terytorialnej.
8. Zachodnia część Śląska Cieszyńskiego przyznana Czechosłowacji.
9. Polski generał, który dowodził Błękitną Armią.
10. Obszar sporów terytorialnych Polski z Niemcami i Czechosłowacją.
11. Rywal Polski w walce o Lwów i sojusznik w ofensywie przeciw bolszewikom.
12. Prezydent USA, który w 1918 roku wypowiadał się o polskich granicach.

13. Miasto Gdańsk w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Poszukaj więcej informacji o powstaniu z hasła krzyżówki. Odpowiedz na pytania.

- Kiedy wybuchło?
- Przeciw komu było skierowane?
- Gdzie toczyły się walki?
- Kto zwyciężył?
- Jakie miało skutki?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Uzyskanie zgody co do granic nie było proste. Przyjrzyjmy się bliżej dwóm granicom z największymi sąsiadami: Rosją i Niemcami.

Granica wschodnia

O granicach państw europejskich po I wojnie światowej decydować miały mocarstwa zwycięskiej koalicji na konferencji pokojowej w Paryżu. W kwestii granicy wschodniej ich początkowe propozycje były dla Polski niekorzystne. Przywódcy polscy z Józefem Piłsudskim na czele uznali, że należy wziąć sprawę w swoje ręce. O kształcie granicy wschodniej zadecydowały ostatecznie działania zbrojne, prowadzone od przełomu października i listopada 1918 roku do marca 1921 roku.

Polecenie 2

Podaj, w którym roku i miesiącu miały miejsce przedstawione wydarzenia.

- 'Cud nad Wisłą';
- bitwa nad Niemnem;
- pierwsze starcia polsko-bolszewickie na Polesiu i Wołyniu;
- początek ofensywy armii gen. Hallera przeciw Ukraińcom;
- początek ofensywy wojsk Budionnego na Rzeczpospolitą;
- początek wyprawy kijowskiej;
- pokój w Rydze;
- walki polsko-ukraińskie o Lwów;
- wyparcie armii ukraińskiej za linię Zbrucza;
- zawieszenie broni z Ukraińcami;
- zdobycie Kijowa przez wojska polskie;
- zdobycie Mińska i Ostroroga przez wojska polskie;
- zdobycie Nowogródka i Wilna przez wojska polskie.

Plebiscyty i ich wyniki

W przypadku niektórych obszarów dyplomaci zachodni postanowili zapytać mieszkańców, do jakiego państwa chcieliby należeć: Polski czy Niemiec (lub Polski czy Czechosłowacji) – czyli przeprowadzić [plebiscyt](#) w tej sprawie. Na pierwszy rzut oka takie rozwiązanie wydaje się najbardziej sprawiedliwe i demokratyczne. Zanim przejdziemy do plebiscytów, które odbyły się w 1920 roku, przyjrzyjmy się całkiem innej sprawie.

Polecenie 3

Wyobraź sobie, że w Twojej szkole trwa spór o to, czy szkolny sklepik powinien sprzedawać chipsy i napoje gazowane. Dyrekcja postanowiła przeprowadzić plebiscyt. Jakich wyników należy się spodziewać?

Jeśli głosowanie zostałoby poprzedzone:	Sprzedawać	Nie sprzedawać
cyklem lekcji z przyrody na temat zdrowego odżywiania		
klasowym wyjściem do kina		
zawodami sportowymi		
umieszczeniem naprzeciwko szkoły billboardu z wielką reklamą chipsów		
jeśli głosowaliby:		
tylko uczniowie		
również rodzice i nauczyciele		

tylko uczniowie, a młodszym uczniom pomagałaby pani higienistka w białym fartuchu		
tylko uczniowie, a młodszym uczniom pomagałby przedstawiciel firmy produkującej chipsy z logo swojej firmy na ubraniu		

Zapewne w różnych rzędach tabeli masz różne odpowiedzi. Widzisz więc, że czynniki zewnętrzne mogą mieć duży wpływ na wyniki głosowania. Gdy jest gorąco i chce ci się pić, nie myślisz o szkodliwych substancjach w żadnym napoju. Co innego, gdy właśnie przeczytasz o nim artykuł ilustrowany zdjęciami próchnicy zębów.

Ćwiczenie 6

Również na wyniki plebiscytów, zorganizowanych na Górnym Śląsku oraz na Warmii i Mazurach, mogły mieć wpływ niektóre czynniki. Zakreśl zdania kolorami odpowiadającymi podanym czynnikom. O czynnikach tych mowa jest w książce *Historia Polski 1918–1945 C.* Brzozy i A. L. Sowy.

- ☐ To, kto był uprawniony do głosowania.
- ☐ Wzmocnienie lub osłabienie któregoś z państw na arenie międzynarodowej.
- ☐ Kampania propagandowa prowadzona przez zainteresowane państwa.
- ☐ Obecność wojsk lub policji któregoś z państw zainteresowanych wynikami.
- ☐ To, kto pilnował przygotowań i przebiegu plebiscytu.

W rękach niemieckich [na Warmii i Mazurach] pozostawały policja i władza administracyjna, które wszystkimi dostępnymi środkami starały się utrudniać działalność polską w okresie poprzedzającym głosowanie. Nie chcieli tego dostrzegać przedstawiciele alianckiej komisji plebiscytowej, zdominowanej przez proniemiecko nastawionych Anglików i Włochów. Nie bez znaczenia były także czynniki ekonomiczne, gdyż Polska powstawała jako kraj biedny i wyniszczony wojną. Terminu plebiscytu, wyznaczonego na 11 VII 1920, mimo polskich zabiegów nie przesunięto. Odbył się on więc w okresie największych niepowodzeń polskich na froncie bolszewickim.

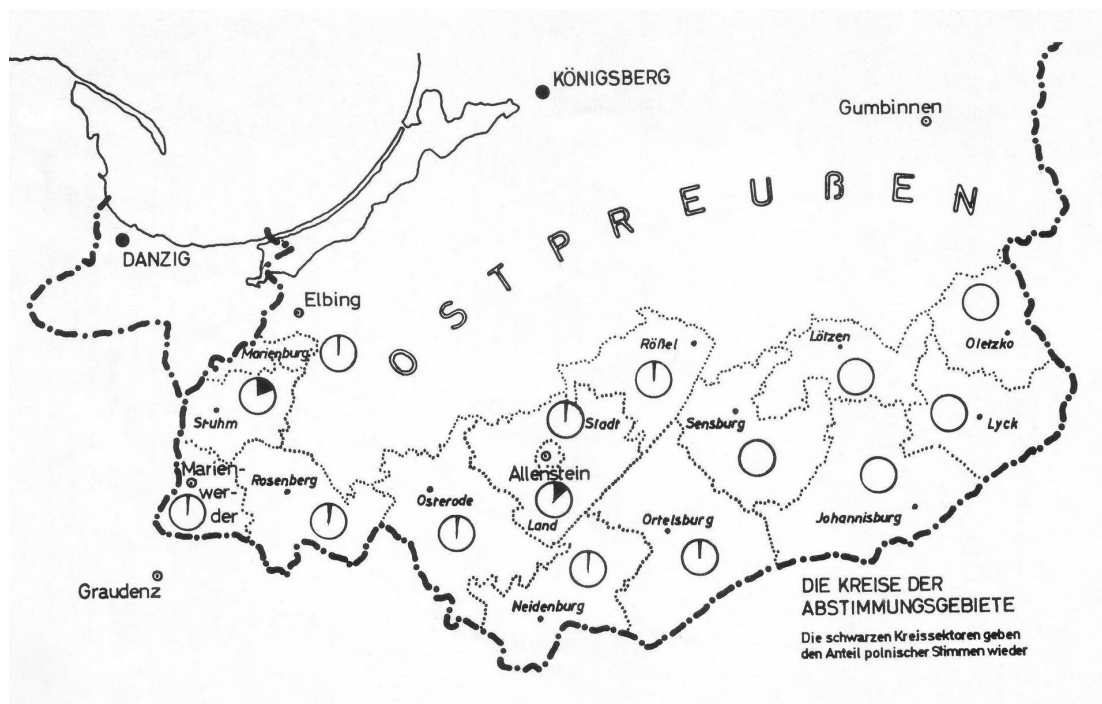
Od 11 II 1920 władzę na Górnym Śląsku sprawowała Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa, na czele której stał przychylny Polsce francuski generał Henri Le Rond. W rękach niemieckich znajdował się cały aparat policyjny, który nie był bezstronny. Latem sytuacja zaostrzyła się dodatkowo w związku z wydarzeniami na froncie polsko-sowieckim. Niemcy starali się je maksymalnie wykorzystać, przedstawiając je jako początek katastrofy i oznakę końca Polski jako państwa. Oceny te miały potwierdzać także i inne niepowodzenia – klęska plebiscytowa w Prusach Wschodnich i przegranie sporu granicznego z Czechosłowacją. Tuż przed plebiscytem Polska starała się zaprezentować jako kraj o ugruntowanej pozycji międzynarodowej i utrwalonych, demokratycznych podstawach ustrojowych. Do sukcesu strony niemieckiej przyczynili się w znacznym stopniu tzw. emigranci, którym prawo do głosowania traktat wersalski przyznał na wyraźne życzenie polskiej delegacji. Kategoria ta obejmowała osoby urodzone na Śląsku, ale już tam

niemieszkające. W zdecydowanej większości opowiedziały się one za pozostawieniem Śląska w granicach Niemiec.

(C. Brzoza, A.L. Sowa, Historia Polski. 1918–1945, Kraków 2006, s. 45–48.)

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wyniki plebiscytu na Warmii i Powiślu oraz na Górnym Śląsku przedstawione są na wykresach.

Wyniki plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu w 1920 r. Czarny kolor na diagramach, oznacza procent głosujących za przynależnością do Polski. Tłumaczenie nazw z mapy: Ostpreußen [czyt.: ostrprajzen] (tłum. Prusy Wschodnie), Gumbinnen (tłum. Gąbin), Königsberg [czyt.: kyninzberg] (tłum. Królewiec), Danzig (tłum. Gdańsk), Elbing (tłum. Elbląg), Marienburg (tłum. Malbork), Struhm (tłum. Sztum), Marienwerder (tłum. Morąg), Rosenberg (tłum. Susz), Osterode [czyt.: ostróde] (tłum. Ostróda), Rößel [czyt.: rossel] (tłum. Reszel), Allenstein (tłum. Olsztyn), Neidenburg (tłum. Nibork), Lötzen [czyt.: letzen] (tłum. Giżycko), Sensburg (tłum. Mrągowo), Orteisburg [czyt.: ortajzburg] (tłum. Szczytno), Oletzko (tłum. Olecko), Lyck [czyt.: lyk] (tłum. Ełk), Johannisburg [czyt.: johanezburg] (tłum. Pisz)

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 7

Mapa Śląska pokazuje kilka propozycji jego podziału między Niemcy i Polskę. Jak zostały oznaczone na mapie? Połącz propozycje podziału ze sposobem oznaczenia na mapie.

linia ustalona przez walczące strony

fioletowa linia przerywana

ostateczny podział zaproponowany
przez mocarstwa

zielona linia

pierwotny plan ententy

czerwona linia przerywana

tzw. linia Korfantego

żółta linia przerywana

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 5

Podaj, która propozycja podziału Śląska była najkorzystniejsza dla Polski.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 6

Poniżej wypisane zostały niektóre wydarzenia mające istotny wpływ na kształt granic Polski po I wojnie światowej. Oceń, jaki był to wpływ – czy był korzystny i jak znaczny. Przedyskutuj swoje oceny z kolegami.

- plebiscyt na Warmii i Mazurach,
- plebiscyt na Górnym Śląsku,
- powstania śląskie,
- bitwa warszawska,
- bunt Żeligowskiego,
- pokój w Rydze,
- konferencja w Paryżu,
- powstanie wielkopolskie,
- orędzie prezydenta Wilsona.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Podsumowanie

Co wiem?

Granice niepodległej Polski kształtowały się od 1918 do 1923 roku. Mieli o nich zdecydować dyplomaci zwycięskich mocarstw, między innymi na konferencji pokojowej

w Paryżu. Jednak w wielu wypadkach na ich przebieg wpłynęły lokalne rozstrzygnięcia zbrojne. Tylko granice z Łotwą i Rumunią nie budziły kontrowersji.

Co potrafię?

- odczytywać informacje z mapy,
- czytać ze zrozumieniem tekst naukowy.

Zapamiętaj!

Pamiętaj, że wojna jest czymś złym. Niesie zniszczenie, śmierć, nieszczęście. Znasz różne sposoby rozwiązywania sytuacji konfliktowych, w tym mediację – gdy kogoś prosimy o pomoc w rozstrzygnięciu sporu. W przypadku granic Polski po I wojnie światowej takim mediatorem i arbitrem miały być państwa zwycięskiej koalicji: Anglia, Francja i Stany Zjednoczone. Jednak w wielu przypadkach Polacy chwyтали za broń, by wymusić korzystne dla siebie rozstrzygnięcia.

Jak można ocenić taką postawę?

Czy istnieją racje, które uzasadniają wywołanie wojny?

Jeśli tak, to jakie są to powody?